

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนครัวเรือนในชนบทจังหวัดมหาสารคามในครั้งนี้ ได้เริ่มต้นจากการกำหนดประเด็นปัญหา อันนำมาซึ่งวัตถุประสงค์ในการวิจัย และเพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงได้มีการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาตัวแปรที่มีผลต่อความยากจนของครัวเรือน หลังจากนั้นจึงใช้กระบวนการทางระเบียบวิธีวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสมรวมทั้งการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคทางสถิติเพื่อที่จะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งในบทนี้จะเป็นการสรุปผลที่ได้จากการศึกษา การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

สรุป

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) ศึกษาสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนในชนบทจังหวัดมหาสารคาม (2) ศึกษาสถานการณ์ความยากจนและลักษณะของครัวเรือนที่ยากจนในชนบทจังหวัดมหาสารคาม (3) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนของครัวเรือนในชนบทจังหวัดมหาสารคาม ดังนั้นบทนี้จะเป็นการสรุปผลที่ได้จากการศึกษาซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนในชนบท สถานการณ์ความยากจนและลักษณะของครัวเรือนที่ยากจนในชนบท และปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนของครัวเรือนในชนบทจังหวัดมหาสารคาม โดยกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ครัวเรือนที่อยู่ในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีจำนวน 180,328 ครัวเรือน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ระดับความเชื่อมั่น 95 % ความคลาดเคลื่อน 5 % ได้จำนวนตัวอย่างเท่ากับ 400 ครัวเรือน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling Method) และได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ได้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญแล้วหลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนาและสถิติอนุมาน ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนในชนบทเขตจังหวัดมหาสารคาม

ครัวเรือนในชนบทของจังหวัดมหาสารคามมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยครัวเรือนละ

4.16 คน มีหัวหน้าครัวเรือนอายุเฉลี่ย 53.64 ปี โดยในจำนวนนี้เป็นเพศชายร้อยละ 76.6 เพศหญิงร้อยละ 23.4 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาร้อยละ 49.30 อาชีพของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 57.5 มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ยครัวเรือนละ 3.15 คน และจำนวนสมาชิกที่มีรายได้ในครัวเรือนเฉลี่ยครัวเรือนละ 2.13 คน ครัวเรือนมีรายได้จากสมาชิกทุกคนรวมกันเฉลี่ย 16,036.89 บาทต่อเดือน และมีค่าใช้จ่ายสำหรับการอุปโภคบริโภค เช่น ค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เป็นต้น เฉลี่ยครัวเรือนละ 7,666.00 บาทต่อเดือน เมื่อคิดเป็นอัตราส่วนร้อยละของค่าใช้จ่ายอุปโภคบริโภคต่อรายได้จะเท่ากับ 47.80 นอกจากนี้ยังพบว่าครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำนวน 187,530.38 บาท รวมทั้งครัวเรือนมีการเก็บออมคิดเป็นร้อยละ 76.5 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ส่วนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่มีช่องทางการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรผ่านทางโรงงาน เช่น โรงสี โรงงานแป้งมัน เป็นต้น สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับความยากจนครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นว่าครัวเรือนตัวเองอยู่ในสถานะยากจนถึงร้อยละ 57.5 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด

2. สถานการณ์ความยากจนและลักษณะของครัวเรือนที่ยากจนในชนบทจังหวัดมหาสารคาม

2.1 สถานการณ์ความยากจนของครัวเรือนในชนบทจังหวัดมหาสารคาม

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เส้นความยากจนของครัวเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเขตพื้นที่ชนบท (นอกเขตเทศบาล) ปี 2553 ที่คำนวณโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งจากการคำนวณได้เส้นความยากจนเท่ากับ 1,565 บาทต่อคนต่อเดือน จากการศึกษาพบว่าครัวเรือนตัวอย่างในเขตพื้นที่ชนบทของจังหวัดมหาสารคามมีสัดส่วนของครัวเรือนที่ยากจนเมื่อเทียบกับจำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 31.2

2.2 ลักษณะของครัวเรือนที่ยากจนในชนบทจังหวัดมหาสารคาม

จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่ยากจนส่วนใหญ่จะมีลักษณะร่วมกัน คือ หัวหน้าครัวเรือนมีระดับการศึกษาต่ำ (ไม่ได้รับการศึกษาถึงร้อยละ 51.2 ของครัวเรือนที่ยากจนทั้งหมด) มีครัวเรือนขนาดใหญ่ (จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยครัวเรือนละ 4.44 คน) มีระดับรายได้จากการประกอบ

อาชีพที่ต่ำ (รายได้จากการประกอบอาชีพเฉลี่ยครัวเรือนละ 62,496.00 บาทต่อปี) มีขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพจำนวนน้อย (ขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพเฉลี่ยครัวเรือนละ 3.92 ไร่) มีความมั่งคั่งน้อย (มูลค่าทรัพย์สินถาวรรวมเฉลี่ย 274,768.00 บาท) และมีหนี้สิน (เป็นหนี้ถึงร้อยละ 87.2 ของครัวเรือนที่ยากจนทั้งหมด)

3. ปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนของครัวเรือนในชนบทจังหวัดมหาสารคาม

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนของครัวเรือนในชนบทจังหวัดมหาสารคาม โดยใช้เทคนิคการถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนของครัวเรือน ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน รายได้จากอาชีพ ขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ความมั่งคั่งและหนี้สินของครัวเรือนซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย โดยปัจจัยดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่า ถ้าครัวเรือนมีปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งดังต่อไปนี้เพิ่มขึ้น โอกาสที่ครัวเรือนจะยากจนจะลดลง ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน รายได้จากการประกอบอาชีพ จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ(เกษตรกรรม) และความมั่งคั่ง ส่วนครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิก และหนี้สินเพิ่มขึ้น โอกาสที่ครัวเรือนจะยากจนจะเพิ่มขึ้นตาม

อภิปรายผล

เมื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์จึงมีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลในแต่ละด้านได้ดังต่อไปนี้

1. การประเมินสถานการณ์ความยากจนในครั้งนี้ได้ใช้เส้นความยากจนเฉลี่ยของครัวเรือนในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อมาวัดความยากจนของครัวเรือนในชนบทจังหวัดมหาสารคามจึงทำให้การประเมินสถานการณ์ความยากจนครั้งนี้อาจจะมีจำนวนครัวเรือนที่ยากจนสูงหรือต่ำกว่าความเป็นจริง ทั้งนี้การประเมินความยากจนให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดจะต้องสร้างเส้นความยากจนของแต่ละครัวเรือนขึ้นมาเพื่อใช้วัดความยากจนครัวเรือนนั้น ๆ โดยเฉพาะ เนื่องจากเส้นความยากจนของแต่ละครัวเรือนไม่เท่ากัน แต่การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้มุ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างเส้นความยากจนรายครัวเรือนจึงได้นำเอาเส้นความยากจนเฉลี่ยที่ได้จากการคำนวณไว้โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาเป็นเกณฑ์ในการวัดความยากจน

2. ตัวแปรระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนของครัวเรือน ในชนบทสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุดม ทุมโฆสิต พิทักษ์สิทธิ์ ฉายะภูติ ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา Ingrid Woolard และ Stephan Klasen Daniela Marotta และ Ruslan Yemtsov โดยจากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่ยากจนส่วนใหญ่หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้รับการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 51.2 ของครัวเรือนที่ยากจนทั้งหมด เนื่องจากระดับการศึกษาจะทำให้หัวหน้าครัวเรือนมีความรู้และมีระดับรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นจึงทำให้ครัวเรือนมีโอกาสที่จะยากจนลดลงซึ่งเป็นไปตามผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก

3. ตัวแปรขนาดของครัวเรือนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนของครัวเรือนในชนบท สอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานสถิติแห่งชาติ Carunia Mulya Firdausy Ingrid Woolard และ Stephan Klasen Daniela Marotta และ Ruslan Yemtsov ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่ยากจนส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยครัวเรือนละ 4.44 คน ในขณะที่ครัวเรือนที่ไม่ยากจนมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยครัวเรือนละ 4.01 คน เนื่องจากการที่ครัวเรือนมีขนาดของครัวเรือนหรือสมาชิกมีจำนวนมากจะทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนในครัวเรือนนั้นมีระดับต่ำ จึงทำให้ครัวเรือนมีโอกาสที่จะยากจนเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นไปตามผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก

4. รายได้จากการประกอบอาชีพของครัวเรือนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนของครัวเรือน ในชนบทสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุดม ทุมโฆสิต และสุเทพ พันประสิทธิ์ ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่ยากจนมีรายได้จากการประกอบอาชีพเฉลี่ยครัวเรือนละ 62,496.00 บาทต่อปี ส่วนครัวเรือนที่ไม่ยากจนมีรายได้จากการประกอบอาชีพเฉลี่ยครัวเรือนละ 221,407.27 บาทต่อปี เนื่องจากการที่ครัวเรือนมีระดับรายได้จากการประกอบอาชีพที่สูง จึงทำให้ครัวเรือนมีโอกาสที่จะยากจนลดลงซึ่งเป็นไปตามผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก

5. ขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตรของครัวเรือนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนของครัวเรือนในชนบทสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุดม ทุมโฆสิต พิทักษ์สิทธิ์ ฉายะภูติ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ สุเทพ พันประสิทธิ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ และ Carunia Mulya Firdausy ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนที่ยากจนมีขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 3.92 ไร่ ส่วนครัวเรือนที่ไม่ยากจนมีขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 14.90 ไร่ เนื่องจากครัวเรือนที่มีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรจำนวนมากจะทำให้รายได้มากขึ้นตามไปด้วย จึงทำให้ครัวเรือนมีโอกาสที่จะยากจนลดลงซึ่งเป็นไปตามผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก

6. ความมั่งคั่งของครัวเรือนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนของครัวเรือนในชนบทสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา อุดม ทุมโฆสิต Ingrid Woolard และ Stephan Klasen

ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ครั้วเรือนที่ยากจนมีมูลค่าทรัพย์สินถาวรรวมเฉลี่ย 274,768.00 บาท ส่วน ครั้วเรือนที่ไม่ยากจนมีมูลค่าทรัพย์สินถาวรรวมเฉลี่ย 1,320,639.27 บาท เนื่องจากครั้วเรือนที่มี ทรัพย์สินจำนวนมากจะทำให้ครั้วเรือนมีทุนหรือปัจจัยการผลิตที่จะนำมาซึ่งรายได้เพิ่มสูงขึ้น จึงทำให้ ครั้วเรือนมีโอกาสที่จะยากจนลดลงซึ่งเป็นไปตามผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก

7. หนี้สินของครั้วเรือนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนของครั้วเรือนในชนบทสอดคล้องกับ งานวิจัยของ อุดม ทุมโนสิต และพิทักษ์สิทธิ์ ฉายะภูติ จากการศึกษาพบว่า ครั้วเรือนที่ยากจนส่วนใหญ่จะมีหนี้ซึ่งจากการการสำรวจกลุ่มตัวอย่างพบว่าครั้วเรือนยากจนเป็นหนี้ 109 ครั้วเรือน คิดเป็น ร้อยละ 87.2 ของครั้วเรือนที่ยากจนทั้งหมด เนื่องจากครั้วเรือนที่มีหนี้สินจะทำให้ครั้วเรือนมีรายได้ หลังจากหักหนี้สินลดลงซึ่งจะส่งผลต่อเงินออมและเงินทุนที่จะนำไปใช้ในการลงทุนหรือซื้อปัจจัยการผลิตลดลงได้ จึงทำให้ครั้วเรือนที่มีหนี้สิน โอกาสที่ครั้วเรือนจะยากจนจะเพิ่มสูงขึ้นซึ่งเป็นไปตามผล การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก

ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะในครั้งนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย และ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย

1. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้เส้นความยากจนเฉลี่ยของครั้วเรือนในเขตชนบทภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเป็นเกณฑ์การวัดว่าครั้วเรือนที่ศึกษาจะจัดอยู่ในกลุ่มครั้วเรือนที่ยากจนหรือไม่ซึ่ง อาจจะทำให้การจกกลุ่มมีความคลาดเคลื่อนได้ ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรที่จะคำนวณเส้น ความยากจนรายครั้วเรือนสำหรับการประเมินครั้วเรือนนั้นๆ โดยเฉพาะซึ่งแต่ละครั้วเรือนจะมีเส้น ความยากจนแตกต่างกันออกไป

2. ในการสร้างแบบสอบถามที่มีจำนวนข้อคำถามหรือเนื้อหาตลอดจนคำถามที่ละเอียดและ เจาะลึกมากเกินไป จะทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามไม่มีความตั้งใจตอบข้อคำถามดังกล่าว ดังนั้นในการ สร้างข้อคำถามจะต้องไม่มากและเจาะลึกเกินไป แต่ควรที่จะให้มีพนักงานเก็บรวบรวมข้อมูลที่เพียงพอ ซึ่งพนักงานเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถที่จะอธิบายและสอบถามข้อมูลที่เจาะลึกได้โดยผู้ตอบมีความ ตั้งใจและน่าจะได้ข้อมูลที่มีความคลาดเคลื่อนน้อยกว่าการใช้แบบสอบถามแต่เพียงอย่างเดียว

3. การวัดหรือประเมินสถานการณ์ความยากจนครั้งต่อไปควรที่จะใช้เกณฑ์วัดหลายเกณฑ์เพื่อนำมาเปรียบเทียบความแตกต่างถึงผลการประเมินที่ได้ เช่น เกณฑ์รายได้ เกณฑ์รายจ่าย เกณฑ์รายได้หลังหักหนี้สิน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การแก้ปัญหาความยากจนรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะศึกษาถึงปัญหาและสาเหตุของการเกิดความยากจนอย่างแท้จริงเพื่อการที่จะแก้ปัญหาที่ต้นตอของสาเหตุได้อันจะนำมาซึ่งการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน และประสิทธิภาพจากการใช้เงินงบประมาณของแผ่นดิน

2. รัฐบาลควรสนับสนุนให้ประชาชนมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นเนื่องจากทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะในอนาคตการแข่งขันจะเน้นที่องค์ความรู้ ดังนั้นประเทศที่ประชาชนมีระดับการศึกษาที่สูงจะได้เปรียบ

3. รัฐบาลควรที่จะสนับสนุนปัจจัยการผลิต เทคโนโลยี รวมทั้งไม่ให้ค่าแรงและระดับราคาสินค้าการเกษตรต่ำจนเกินไปอันจะนำมาซึ่งรายได้จากการประกอบอาชีพที่สูงขึ้นได้ นอกจากนี้รัฐบาลควรที่จะส่งเสริมการนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่ารวมทั้งการทำการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ในชุมชนซึ่งจะทำให้ชุมชนมีแหล่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นนอกจากการทำเกษตรเพียงอย่างเดียว

4. พื้นที่ทำการเกษตรนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความยากจน ซึ่งจากการศึกษาครัวเรือนที่ยากจนมีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรน้อยหรือไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรเลย ดังนั้นรัฐบาลจึงควรมีมาตรการที่จะให้เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเองเนื่องจากครัวเรือนที่ยากจนส่วนใหญ่ได้ขายที่ดินทำการเกษตรจึงทำให้ไม่มีที่ดินหรือมีแต่จำนวนน้อยอันจะส่งผลต่อรายได้ของครัวเรือนที่ต่ำไปด้วย

5. ครัวเรือนยากจนคือครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำและส่วนใหญ่มีทรัพย์สินจำนวนน้อยจึงขาดหลักทรัพย์ที่จะนำไปค้ำประกันเงินกู้จากสถาบันการเงินทำให้ครัวเรือนยากจนส่วนหนึ่งไปกู้เงินนอกระบบที่คิดอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าเงินกู้ในระบบหลายเท่า ดังนั้นรัฐบาลจึงควรสนับสนุนให้ครัวเรือนยากจนได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ รวมทั้งใช้นโยบายแปลงหนี้นอกระบบเพื่อครัวเรือนที่ยากจนจะได้มีแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ